

O strukturi oziroma metodologiji za oblikovanje besedila novega jezikovnopolitičnega programa

Rok Žaucer, Franc Marušič (Univerza v Novi Gorici)

Besedilo je zapis mnenja, ki ga je na posvetu za pripravo novega nacionalnega programa za jezikovno politiko na Ministrstvu za kulturo 10. 6. 2025 R. Ž. predstavil ustno. Za začetek navajava besedilo, s katerim smo bili povabljeni k sodelovanju na posvetu in s katerim naj bi bila tema posveta določena; podčrtava je dodana.

»V Resoluciji o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025 [...] so cilji in ukrepi razvrščeni po naslednjih poglavjih: Splošni cilji, Jezikovno izobraževanje, Jezikovna opremljenost, Zakonodajni in drugi pravno veljavni dokumenti slovenske jezikovne politike ter Slovenščina kot uradni jezik Evropske unije. Prav ta struktura oziroma metodologija za oblikovanje besedila novega jezikovnopolitičnega programa bi bila osrednja tema posveta. Na njem bi razmislili o novih razdelitvah in poimenovanjih glavnih področij, ki bi bolj odslikavali potrebe govorcev in uporabnikov slovenskega jezika v sodobnem času.«

Mnenje, ki sledi, je bilo pripravljeno kot neposreden odgovor na napovedano temo.

Z ožjega vidika razvrstitve ciljev in ukrepov po poglavjih oziroma glede strukture dokumenta ugotavlja, da so v ReNPJP 2021-2025 zastopana vsa glavna področja, ki naj se jim slovenska jezikovna politika posveča. Seveda se vedno pojavi tudi kakšna nova pojavnost, ki je zadnja resolucija še ne vključuje; prepozna se kakšna nova skupina, katere potreb zadnja resolucija še ne naslavlja; identificira se še kakšno posameznost, ki je bila preprosto pozabljena. A krovna področja so po najinem mnenju pokrita.

Manj uporabna pa se zdi struktura ReNPJP 2021-2025 v tem, da dokument združuje zelo splošne, strateške elemente s hkratnimi popisi zelo številnih, zelo ozkih, zelo konkretnih in zelo drobnih nalog; tem pa za povrhu sledi še od posameznih nalog ločen popis kazalnikov. Tako dobimo zelo obsežen in posledično slabše pregleden dokument. Kot tak predstavlja tudi slabšo osnovo za poročanje o izvedbi in izpolnjevanju ciljev.

Pri omenjeni strukturi gre deloma verjetno za problem že prve ReNPJP, tj. ReNPJP 2007-2011. Ta zasnova je bila nato prevzeta v ReNPJP 2014-2018 in tudi v ReNPJP 2021-2025. Kot omenjeno zgoraj, se ob pregledu ciljev, ukrepov in kazalnikov v vsakem resolucijskem ciklu opazi še razne ukrepe in kazalnike, ki se jih zdi smiselno dodati k že obstoječim ciljem, kar nadalje poglobi že izhodiščno suboptimalnost omenjene strukture.

V tej luči se zdi smiselno, da se za novo resolucijo pripravi krajši dokument z bolj očitno strateškim karakterjem. Za zgled se da pogledati marsikam, od domače Resolucije o nacionalnem programu za kulturo 2024–2031 (ki je trenutno v postopku) do česa še precej manjšega, kot je britansko 20-stransko »Ogrodje za nacionalno jezikovno strategijo: izobraževanje in veščine« oz. izvirno »Towards a national languages strategy: education and skills« (ki sicer vključuje tudi nekakšne osnovne ukrepe, kazalnike in oceno stroškov), ki ga je v sodelovanju s še štirimi deležniki leta 2020 pripravila Britanska akademija.

Tak krovni splošnejši strateški dokument se lahko kombinira s konkretnimi akcijskimi načrti za posamezna poglavja. Kombiniranje z akcijskimi načrti se je v kontekstu ReNPJP-jev že delalo (ReNPJP 2014-2018 sta spremljala Akcijski načrt za jezikovno izobraževanje in Akcijski načrt za jezikovno opremljenost), je pa tudi pri teh akcijskih načrtih po malem šlo za podvajanje ukrepov in kazalnikov iz resolucije. Temu bi se bilo, če se gre spet v kombinacijo resolucije in akcijskih načrtov, smiselno poskusiti izogniti. Tudi pri tem lahko en zgled predstavlja Akcijski načrt 2024–2027 za Resolucijo o nacionalnem programu za kulturo 2024–2031, v nekaterih potezah tudi na primer Načrt ukrepov Vlade RS za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015-2018.

Ožje strateški dokument bi se tudi bolj naravno kombiniral (in si težje hodil navzkriž) s presečnimi strateškimi dokumenti, pa tudi z morebitnimi podpodročnimi strategijami za ožja področja, kot so: Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030; Resolucija o nacionalnem programu visokega šolstva 2030; Strategija internacionalizacije visokega šolstva in znanosti v RS do 2030; Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2024–2031; Digitalna Slovenija 2030; ipd.

Neposrečeno prepletanje med težnjo po splošnosti in po specifičnosti v enem dokumentu se v trenutnem ustroju kaže tudi pri poročanju o njenem izvajanju. V poročilih Medresorske delovne skupine, ki spremlja uresničevanje ciljev resolucije, dobimo recimo več let zapored večinoma dobesedno reciklirane dolge opise vloge splošnih knjižnic na področjih z romsko populacijo, ki le zelo na splošno informirajo o izpolnjevanju strateških ciljev; dobimo tudi razmeroma obsežna malo relevantna vsebinska poročila o posameznih znanstvenih ARIS projektih; in če vzamemo ekstremen primer nadrobnosti poročanja, dobimo tudi poročilo enega od ministrstev o izvedbi enournega seminarja 10. 2. 2023 za 466,67 evrov. Podobno so tudi predvideni kazalniki ponekod zastavljeni tako, da bi neko uporabno spremljanje ciljev omogočali le ob bolj objektiviziranem zbiranju podatkov, na primer kazalnik »obseg lektorskih storitev«, »krepitev« tega in tega, »izvedene delavnice«.

Ukrepi in kazalniki bi morali biti v čim več primerih zastavljeni tako, da bo poročanje nato omogočalo lažje spremljanje izpolnjevanja ciljev skozi čas. V nekaterih, četudi verjetno ne reprezentativnih primerih se zdi to razmeroma lahko izvedljivo, na podoben način, kot univerze bolj objektivizirano letno poročajo Ministrstvu za visoko šolstvo, znanost in inovacije; longitudinalno spremljanje izpolnjevanja ciljev strategije bi recimo omogočalo objektivizirano poročanje o odstotku zaposlenih, ki se učijo slovenščino kot tuji jezik, in odstotku zaposlenih, ki so usvojili slovenščino kot tuji jezik na določeni stopnji. Objektivizacijo poročanja in spremljanja stanja skozi čas ravno tako omogočajo širše standardizirani kazalniki, ki izhajajo iz širših raziskav, kot je recimo na področju pismenosti PISA.

Skleneva naj s tem, da se zavedava, da nisva povedala česa posebej novega. Pomisleki o teh vidikih strukture dokumenta so se pojavljali že prej, tudi ob nastajanju zadnje resolucije. Ampak tudi ob zadnji, ReNPJP 2021-2025, je ob predhodnem vsaj delnem konsenzu

zainteresirane javnosti (tudi na podlagi takih srečanj) v končni fazi obveljalo, da naj se ReNPJP 2014-2018 v osnovi ohrani, le z dopolnitvami in posodobitvami glede na opravljeno in glede na nove pojavnosti. Hkrati je obveljalo, da se v določene dele ne bo posegalo sploh nič, tako zaradi občutljivih relacij med udeleženiimi resorji državne uprave kot zaradi predhodnih usklajenosti z nekaterimi vplivnejšimi zunanjimi deležniškimi ustanovami. Glede na najavljeno temo tega posveta je očitno dozorelo zavedanje, da bi bilo smiselno poskusiti s prenovo zasnove resolucije v splošnejši, bolj strateški dokument, kar vsekakor podpira.

Za lažje snovanje strateško usmerjenih resolucij, morebitnih učinkovitih spremljajočih akcijskih načrtov, in še toliko bolj za učinkovitejše poročanje in spremljanje izpolnjevanja ciljev jezikovne strategije Slovenije bi bila zelo verjetno potrebna tudi konkretna kadrovska okrepitev številčno miniaturne Službe za slovenski jezik.